

Frihet, ungdomlighet, gemenskap: Stereotypier inom skateboard- och snowboardkultur

Åsa Bäckström

Idrottshögskolan, Stockholm

Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org (ISSN 1652-7224) 2004-12-14

Copyright © Åsa Bäckström 2004. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the author.

Vad innebär det att åka bräda? Om man skulle beskriva skateboard eller snowboard med några få nyckelord, vilka skulle det bli? Frågorna ovan ställdes explicit eller implicit till intervjupersoner och till insamlat empiriskt material bestående av olika texter och bilder. Tanken var att synliggöra den eller de idealbilder som skapar och återskapas bland utövare av dessa aktiviteter. Men också att undersöka hur den gängse föreställningen om bräd sport som finns i samhället förhåller sig till den bild som brädåkare själva ger, samt hur och var skapandet av dessa föreställningar sker. Syftet med denna artikel är att ge en sammanfattande och översiktlig syn på några av de föreställningar kring skateboard och snowboard som brädåkare (re)producerar kring sin egen aktivitet. Jag tolkar dessa föreställningar som idealbilder som skate- och snowboardåkare måste förhålla sig till på ett eller annat sätt.¹

Teoretiskt bör idealbilder sättas i relation till begreppet stereotyp. Stuart Hall talar om användandet av stereotyper som signifierande praktik.² Han hänvisar till en essä av Richard Dyer, som gör skillnad mellan ”typing” och ”stereotyping”. Dyer argumenterar för att vi alltid använder oss av typifieringar, när vi skapar mening av vår omvärld och de människor vi möter. Utan typifieringar skulle det vara svårt, för att inte säga omöjligt, att över huvud taget förstå omvärlden. Vi kategoriserar människor, dels enligt de roller de har (förälder, barn, chef, pensionär), dels enligt de grupper de tillhör (klass, kön, ålder, nationalitet, etnicitet, sexuella preferenser mm). Dessutom sorterar vi även människor enligt vilken personlighetstyp vi anser att de har, som exempelvis glad, energisk, slarvig eller lat. Dyer menar, att den bild vi har av vem en person ”är” byggs upp genom den information vi lyckats samla genom att positionera honom eller henne inom dessa typifieringsordningar. Enkelt uttryckt är en typ alltså en vardaglig och levande kategorisering som är lätt att känna igen, minnas och förstå genom ett fåtal drag där också förändring hålls till ett minimum.³ Stereotyper å andra sidan tar tag i dessa generaliserade drag, överdriver dem och förenklar dem. Stereotyper gör också dragen mer fixerade. I sin genomgång beskriver Hall

stereotyper som att de förminskar, essentialiserar, naturaliserar och fixerar olikhet. Ett annat drag är deras exkluderande funktion. De upprätthåller symboliska gränser. Dessutom tenderar de att dyka upp där det finns stora ojämlikheter i maktförhållanden.⁴

I sin kritiska analys av hur begreppet stereotyp har använts och växt fram, talar Michael Pickering om stereotypens tvillingbegrepp: den Andra. Detta begrepp brukas ofta utan att hänvisa till begreppet stereotyp, vilket Pickering anmärker på. Enligt honom är dessa bägge begrepp nära länkade av den enkla anledningen att de angriper samma kulturella och psykologiska processer. Sterotypisering både som process och praktik är inbyggd i moderniteten.⁵

Känsla

Känslan eller förnimmandet är av så stor dignitet att den är avgörande för brädåkandet i sig, enligt flera av mina informanter. Att åka bräda *är* känsla.

G: Det är en känsla. Brädsport är en känsla. Och en del har brädkänsla som vi i branschen, man ser direkt på vilken brädkänsla killen har. En del killar kan man se att han är jätteteknisk, men man vet att han kommer aldrig att bli bra för han har ingen brädkänsla. Förstår du?⁶

Intervjupersonen ovan talar om att ha känsla i sin åkning. I denna beskrivning gör han inte skillnad mellan olika typer av brädåkande. Däremot är det inte så mycket upplevelsen utav åkningen (sensationen) han talar om, utan snarare det estetiska uttrycket som är synligt för ett tränat öga. Med andra ord talar han om perceptionen av brädåkning. Uttalandet pekar på åkningens uttryck och att detta kommunicerar med en omgivning som är kapabel att förstå uttrycket i fråga. En liknande kommentar gör intervjupersonen nedan när han talar om snowboard. Här sätter han snowboardens friåkning mot tävlingsåkning i halfpipe.

H: För han har ju alltid nånting; en kanske gillar ”oj, vad högt, det tycker jag om, 1 poäng, oj, vad han snurrade mycket, det tycker jag om”. Sådär, och så är det nån som publikens kanske tycker: ”vad mjukt och skönt han körde”, typ. Det är ändå domarna som dömer.

Å: Mm.

H: Så det går inte liksom sätta stämpel på just pipe tänker jag på nu då, då blir det ju lite för mycket då akrobatik över det. Det tappar ju nånting på vägen.

Å: Mm. Vad är det det tappar då?

H: Det som vi pratade om nyss, i princip. Känslan där. När det blir lite fart. För mig är det så. Nu pratar ju jag personligt.⁷

Harald menar att snowboardåkning i pipe tappar en känsla som friåkning i snowboard har, enligt citatet ovan. Även om de estetiska uttrycken vad gäller åkning är viktiga och återkommer inte minst när man talar om bedömning vid tävlingar, är det ändå den egna upple-

velsen och de egna känslorna som omtalas främst. Intervjupersonen Anna berättar att det finns få saker som kan framkalla så mycket och så många känslor hos henne som skateboard. Om hon sätter ett trick är det det bästa som finns, annars kan hon bli så arg att hon kastar brädan tvärs över lokalen. Det finns helt enkelt inget annat som kan göra henne så glad, ledsen eller arg. Bara skateboarden kan frambringa den känslan.⁸ Den sinnliga och kroppsliga upplevelsen dyker ideligen upp när känsla och brädåkning länkas samman.

Förutom beskrivningen av känslan i sig berättas även om brädåkningen och känslans kontext. För intervjupersonen Jesper, nedan, är kontexten en stor del av det som han ser som det bästa med snowboard. Jesper beskriver upplevelsen av att inte bara vara ett med brädan, utan om att vara ett med naturen som omger åkningen. Snowboard när den är som bäst är för honom en känsla av frihet.

Å: Mm. Vad är det bästa med snowboarden då?

J: Det är ju sån frihetskänsla. Det finns ju inget bättre än att gå upp på ett berg, själv, med brädan, och så stå där med kanske sina bästa kompisar, och bara stå och titta ut. Utsikten och så sen har man ett puderåk framför sig. Så droppar man in och det är helt tyst i skogarna och du bara kör. Det är sjukt.⁹

En måhända överflödigt men dock viktig poäng är att kontexterna för skateboardåkning och för snowboardåkning skiljer sig åt. Känslan av att åka bräda beskrivs också av en del som olikartad. Harald, samma intervjuperson som gjorde en jämförelse mellan friåkning och tävlingsåkning i halfpipe inom snowboard ovan, talar nedan om en skillnad mellan skateboard och snowboard i termer av närhet till naturen. Här återkommer samma romantiska naturupplevelse i kombination med att åka snowboard som hos Jesper. I närheten till naturen är det även möjligt att tolka in en idealistisk längtan efter något ursprungligt och icke konstruerat. Skateboardåkning beskrivs som hårt, betong och ljud. Snowboardåkning framställs som mjukt, naturligt och autentiskt. Närheten till naturen och känslan i åkningen tar sig också religiösa uttryck hos Harald.

Å: Är det samma känsla i skateboard som i snowboard tycker du?

H: Mm. Nej. Det är det inte. Skateboard är lite hårdare. Det är betong, såna ljud och sånt där. Snowboarden är mycket mjukare, dels är det ju i naturen och sånt där. Skateboard behöver du oftast vara i en stad eller någonting, alltså handgjort. Här är det ändå ute i naturen, det är träd, sol och så mycket mer, hörselintryck, det kanske är en fågel som någonstans sitter och kvittrar och berg i solen. Allting. Man får mer känslor av att vara ute. Dels att det är, ja det är ingenting som någon har byggt lik-som. Det finns där från början. Och det är rena naturfenomen, i princip, man åker på snö och sånt. Det är ingen som har varit där och tillverkat åt en.¹⁰

Upplevelsen av brädåkning är alltså inte kontextlös. Den kroppsliga förnimmelsen kommer till i en omgivning och hur den omgivningen ser ut spelar roll för upplevelsen. Den ideala kontexten för vad som betraktas som ett perfekt snowboardåk är det orörda berget med sin pudersnö, sol och blå himmel. För skateboardåkning gäller en annan typ av ideal

kontext. Här är det i stället en urban miljö, asfalt eller betong som underlag. Men det finns även en social kontext.

Gemenskap

Gemenskap är ett annat centralt begrepp. Jag har redan implicerat att åka bräda är en social aktivitet genom en del av de intervjuer jag valt ut ovan. Både Jesper och Harald talar om att ha med sig sina kompisar när de åker snowboard. Pontus i intervjuutdraget nedan talar också om gemenskapen och menar att den är utmärkande för brädspport i Sverige. Enligt honom verkar detta vara något som är typiskt för vårt land, och han gör ingen skillnad mellan skateboard och snowboard i sitt uttalande.

P: Mm, men det är lite typiskt för, också då för brädspport i Sverige att det är väldigt stor gemenskap för att...eh...nånstans så har de flesta väl samma idéer, värderingar i livet, intressen, musiksmak etc. Så att det är lätt att hitta sin polare i gänget [Mm].
Väldigt lätt. Eh... och just det här att man åker gärna ner till Malmö och skejtar med dom som bor där.¹¹

Även om Pontus i citatet ovan måhända anser att det är en svensk företeelse med denna gemenskap, finns i mitt empiriska material dock ett stort antal motsägelser på den punkten. Snarare handlar det om en brädspportgemenskap som sägs vara transnationell. Att göra en resa till Malmö för att hälsa på skejtarna där är ett sätt att knyta sociala kontakter kring brädåkande på ett nationellt plan, men kontakter knyts även internationellt. I skatevideon *Lordz conspiracy* talar den franska skejtaren Stéphane Larance om den sociala gemenskapen över nationella gränser och betydelsen av att resa tillsammans för att skejta på nya platser. Lejonen på Drottninggatan känns bland annat igen på de bilder från Stockholm som visas. I videon synliggörs även denna skojfriska samvaro inte minst genom en sekvens där videons deltagare busar med varandra i turnébussen.

Since the very beginning we have organised tours all over Europe. For each one of us it was the occasion to travel with his friends. Going on tour is a big exclusive moment for every one, skating new spots everyday discovering new cultures, meeting a lot of people and skating with some of the best European skaters. Tours also help keeping that unity between us.¹²

I de videor som jag analyserat är den sociala gemenskapen framträdande på flera sätt. Applåder och uppmuntrande rop när någon sätter ett trick, klappar på ryggen som visar erkänsla, och att slå i marken eller rampen med sin bräda är olika sätt att visa uppskattning för väl utförda konststycken. Det är också sociala uttryck som binder samman gruppen.

Den norske etnologen Olav Christensen talar också om gemenskapen som viktig i sin studie om norska snowboardåkare. Han menar i likhet med skateboardåkarnas uttalande

ovan, att brädåkarna på snö aktivt relaterar till ett internationellt nätverk av likasinnade som öppnar stora möjligheter.¹³ Om samtliga brädåkare verkligen har tillgång till eller drar nytta av detta nätverk, som sträcker sig utöver nationsgränser, är naturligtvis tvivelaktigt. Men som en imaginär gemenskap kan samhörigheten ändå ha stora konsekvenser. Begreppet ”föreställd gemenskap”, lanserat av Benedict Anderson, är användbart i det här sammanhanget.¹⁴ Jag menar att föreställningen om det gemensamma är central för brädspport som subkultur, och att dessa imaginära samhörigheter blir reella i sina konsekvenser.¹⁵ Tolkningsgemenskaper är alltså relevanta för meningsskapande men det är viktigt att komma ihåg, att meningsskapande är just skapande, praktik. I de vardagliga praktikerna skapas och återskapas kulturella mönster.

Kultur

Vad skateboardåkning och snowboardåkning kommunicerar på ett symboliskt plan, det vill säga vad kulturen innebär och vad det betyder att åka bräda, är frågor som kan få olika svar beroende på vem man frågar. Brädåkning symboliserar med andra ord olika saker för olika personer. Självfallet finns det individuella skillnader också mellan dem som åker bräda, men olikheterna är ofrånkomligen större mellan dem som inte åker bräda och dem som gör det. Trots allt finns det dock åtminstone tre punkter där de symboliska uttrycken som skateboard och snowboard kommunicerar kan sägas vara övergripande. Både skateboard och snowboard har kopplats till det som är ungt ända sedan den första rullbrädan dök upp i Sverige. Den betecknades som ny när den kom och fick utrymme i inomhushallen New Sport House i Stockholm. Aktiviteten beskrivs fortfarande som ung, färsk och framtida trots att den funnits i över två decennier vid det här laget. Inte att förglömma är det också till stor del unga människor som åker.

Det var även den yngre generationen som började åka snowboard och anammade den nya trenden i backarna. Viktigare än det unga är dock vad det unga har för social och kulturell betydelse i samhället. Skateboard och snowboard förs samman med det som betraktas som ungdomligt. På denna punkt är det inte en speciell ålderskategori som bär upp innebörden utan snarare vad som karaktäriserar det unga. Brädsporterna kan med andra ord beskrivas i termer av livlighet, vitalitet, styrka, fräschör, snabbhet och action. Det ungdomliga är också högst attraktivt i västvärlden idag. Skateboard och snowboard är för det tredje också något visuellt. Det är viktigt att se, synliggöra och att synas. Att åka bräda tillsammans innebär också att se varandras brädåkning och ofta filmas den för att kunna visas för andra. När det gäller skateboard sker åkningen dessutom många gånger i det offentliga stadsrummet, där den blir föremål för allmänhetens blickar.

Vid upprepade tillfällen i brädspporttidningar talas om utövandet som en livsstil med referenser till en attityd, där några av nyckelorden är radikal, rebellisk och extrem. I *Edge Sports Magazine* 1994/1 beskrivs den svenska skateboardåkaren Mattias Ringström som en ”radikal skateare i vertikal ramp”. I samma nummer skriver Lars Collin om vinterns snowboardmusik – ”Hardcoremusik för hardcoreåkning. Det är energin man vill åt”. Med andra ord har brädsporterna tuffhet och energi. De är radikala, upproriska, revolterande

och går till ytterligheter. Tanken att brädsport skulle vara en livsstil eller ett sätt att leva med detta innehåll återkommer såväl i artiklar i brädsportpress som i dagspress. En av de svenska skejtvideor som släpptes under tiden som jag gjorde fältarbete fick även rubriken *A way of life*, vilket ju på ett utomordentligt tydligt sätt visar att det uppfattas som ett sätt att leva att åka bräda.¹⁶

Livsstil talar om hur man lever sitt liv, vad det är man orienterar sig mot och vad det är man orienterar sig från. Livsstil har i hög grad att göra med smak. Det kan handla om vad man tycker om för slags kläder eller musik, men det kan också handla om vilken typ av aktiviteter man sysslar med, och att hålla med idrott kan definitivt vara en del av ens livsstil. Kulturforskaren Erling Bjurström talar om stil och symbolförmedlad kommunikation. Han menar att stil är något som kan skönjas så gott som överallt.

alla personer, handlingar och objekt bär, åtminstone potentiellt, på stil. Eller rättare sagt är det möjligt att betrakta, bedöma eller värdera dem utifrån vad som kan betecknas som ett stilperspektiv. På motsvarande sätt fungerar bestämningar av stil som viktiga redskap för att klassificera, kategorisera och fälla värdeomdömen om till exempel det sociala livet, estetiska uttryck eller enskilda personer. Stilar fungerar i denna mening också – både avsiktligt och oavsiktligt – som kommunikation.¹⁷

Stil är också ett begrepp som används för att beskriva själva åkningens estetiska utförande. Den ska vara ”snygg” och ”clean” och i tävlingar ges poäng för detta. Det är viktigt att ha stil, gärna sin egen. I *Edge Sports Magazine* 1/1995 intervjuas den norska snowboardåkaren Terje Haakonsen och på frågan om vad som är det bästa med snowboard talar han bland annat om att hitta sin egen stil och kopplar samman den med åkningen.

Alla tricken, friheten och att resa... jag vet inte, vad tycker du? Man kan ju göra så mycket med snowboarden. Man kan skapa sin egen stil – hitta sin egen linje i åkningen. Och sen finns det något lockande i balans. Gravitationen är en av mina bästa vänner. Jag leker med den. Annars är väl resan det bästa, antar jag.¹⁸

Det mest iögonfallande för den utomstående betraktaren av dessa sporter är kanske motståndet. Då menar jag motstånd som en praktik att med hjälp av visuella symboler eller agerande utmana och ifrågasätta gängse samhälleliga och kulturella uppfattningar. Det radikala återkommer i brädsportpress i både text och bild som ett utmanande av gränser på flera plan. Jag ser gräns och frihet som två nyckelbegrepp som hänger intimt samman. Utan nämnvärd reflektion kan det tyckas att frihet innebär att slippa begränsningar, men gränser och begränsningar kan även innebära frihet från ansvar, där gränserna i stället är vad som bär upp detta ansvar. Gränser kan också se ut på olika sätt. De kan vara något man balanserar på, en tunn linje mellan det ena eller det andra. Men likaväl som den kan vara flortunn och genomskinlig kan den vara vid och uträckt i tiden, ett gränsland. Gränser verkar också inkluderande och exkluderande på samma gång. Forskning där begreppet gräns varit utgångspunkten eller där gränsbegreppet finns representerat är mångfaldig. På ungdomsforskningens område har man bland annat talat om hela ungdomstiden som ett

gränsland mellan barndom och vuxenhet. Även den förlängda ungdomstiden, som tenderar att bli vanligare i våra dagar, har diskuterats. I det empiriska materialet i den här studien är gräns- och frihetsmetaforerna tydliga på flera områden och nivåer. Jag har talat om känslan av frihet genom brädåkning och denna känslas uppkomst i förening med naturens element. Sociala gränsdragningar antyds när jag har talat om inklusion och exklusion i brädsporgemenskapen. I en ledare i en av tidskrifterna skriver redaktören Dojan om frihetsbegreppet som det mest centrala.

Frihet... är ett nyckelbegrepp på Edge. En utgångspunkt och en förutsättning. Kanske den absolutas sanningen. Den som inte vill vara fri är heller ingen Edge:are. Och om jag skulle bli tvungen att förklara edge med ett enda ord så skulle det nog bli "frihet". [...] Vi intresserar oss för en udda och annorlunda livsföring, då vi förknippar den med självständighet; att göra som man själv vill och inte som alla andra. Vi tittar på det som är extremt; det som går snabbt och högt, för att det inger en känsla av frigörelse. Skate-, surf- och snowboard är för oss självklara sporter, eller ännu bättre; livsstilar, eftersom dessa har allt det vi står för...¹⁹

Redaktören i utdraget ovan är mycket tydlig med att markera vad skateboard, snowboard och surfing "är" eller innebär.

Ideal ungdomlighet

I denna artikel har jag redogjort för några föreställningar eller stereotypa bilder av brädsporg. Både skateboard och snowboard har framställts som subkulturer eller livsstilar med frihet och kreativitet som ledord. Den sociala gemenskapen har beskrivits som speciell, och den fysiska känslan i åkningen som något eftersträvansvärt. Jag ser dessa beskrivningar som berättelser om vad brädsporg "är", borde vara, eller kan bli för dem som utövar idrotterna. De är stereotypa föreställningar om vad det innebär att åka bräda. Dessa föreställningar både skapar och skapas av brädsporternas utövare själva, men även av andra som inte ägnar sig åt denna aktivitet. De kulturella uttrycken kan dock "lånas" för att kommunicera de stereotypa föreställningarna till andra som förstår dem på liknande sätt. Här finns med andra ord en överensstämmelse mellan dem som är utanför den subkulturella gemenskapen och dem som är en del av den. Jag menar att föreställningarna om vad brädsporg "är" dels blir en referensram gentemot vilken brädåkare konstruerar sina kulturella uttryck och identitet, dels (åter)skapas dessa kulturella föreställningar av dem som utövar aktiviteterna i fråga. Det blir en bekräftelse på kulturen och på identiteten att förhålla sig till stereotyperna. Identitet på både kollektiv och individuell nivå konstrueras genom de praktiker som berättandet om sig själv och kulturen innebär, och som den brädåkande aktiviteten medför. Kontexten är viktig i detta skapande, och denna kontext kan både vara av social och kulturell art. Inte att förglömma är den geografiska kontexten också omsorgsfullt framhållen av de utövande brädåkarna och i medier som skildrar skateboard- och snowboardåkning.

Thomas Ziehe skriver om olika tendenser i det senmoderna samhället. Den ökade görbarheten kopplar han till en annan kulturell tendens, nämligen visualitetens tilltagande betydelse. Han skriver att seendet har tagit herravälde över de andra sinnen och att behovet att skapa sig själv även åstadkommer ett behov av bilder, på både en objektiv och en subjektiv nivå. Bilden av ungdomlighet som ideal har blivit förhärskande bland de visuella uttrycken. Ziehe menar att det är omöjligt att komma undan detta ideal och att vi antingen försöker identifiera oss med dessa uttryck, kopiera dem eller i varje fall närma oss dem. Men den ideala ungdomligheten kan även framkalla både social skam och rädsla (för den Andre). Ungdomlighet är inte ungdom/unga människor i det här fallet utan ”en bildvärld, ett system av tecken som vuxenvärlden projicerar på ungdomen för att i nästa steg projicera på sig själv”.²⁰ Han menar att ungdomligheten bland annat uttrycker hälsa, livfullhet, otvungen livskänsla och skönhet. Ziehe talar om en ökad estetisering av kroppen, där det ”naturliga” har gett vika till förmån för den gestaltade kroppen, och menar med det utseendet och utstyrseln i sin helhet.

De bilder eller föreställningar av skateboard och snowboard som jag skisserar ovan, menar jag skapas i förhållande till den ideala bilden av ungdomlighet som Ziehe talar om. När brädsporernas utövare beskriver känslan av frihet och fart, motstånd och kreativitet är det förutom ideala bilder av brädspport, även ideala föreställningar av ungdomlighet som framträder. De ungdomliga uttrycken skapas både av brädsporernas utövare själva och av andra som vill förknippas med dessa uttryck.

Noter

- 1 Artikeln bygger på empiriskt material och analyser som är hämtade ur min kommande avhandling: Bäckström, Åsa (2004) *Spår. Om brädspportkultur, informella lärprocesser och identitet*. Stockholm: HLS Förlag. Studien har en etnografisk ansats och ett kulturanalytiskt perspektiv.
- 2 Hall, Stuart (1997) ”The spectacle of the ’other’”, *Representation: Cultural representations and Signifying practices*. London: Sage.
- 3 Dyer, Richard (1977) *Gays and film*. London: British Film Institute.
- 4 Hall (1997:257-9).
- 5 Pickering, Michael (2001) *Stereotyping. The politics of Representation*. Houndsmills, New York: Palgrave. Sid. xi.
- 6 I_2001-04-19_Gunnar.
- 7 I_2002-01-23_Harald.
- 8 I_2003-04-04_Anna.
- 9 I_2001-02-01d_Jesper.
- 10 I_2002-01-23_Harald.
- 11 I_1999-12-08_Pontus.
- 12 *Lordz conspiracy* (2000) Lordz wheel company. VHS Video.
- 13 Christensen (2001:84-85).
- 14 Anderson Benedict (1983) *Imagined communities*. London: Verso.

- 15 Jämför Thomas teorem. "Om människor definierar situationer som verkliga, blir de verkliga till sina konsekvenser". Översättning enligt Nationalencyklopedin: http://www.ne.se/jsp/search/search.jsp?t_word=Thomas%20teorem 2004-10-28.
Ursprungligen från: Thomas, William I. & Znaniecki, Florian (1927/1996) *The Polish peasant in Europe and America: a classic work in immigration history*. Urbana: University of Illinois Press.
- 16 *A way of life*. Sideways Media. 2001.
- 17 Bjurström (1997:153).
- 18 *Edge Sports Magazine* 1/1995, sid. 41.
- 19 *Edge Sports Magazine* 1997/1, sid. 10.
- 20 Ziehe (1989:26).

Referenser

- Anderson, Benedict (1983) *Imagined communities*. London: Verso.
- Bjurström, Erling (1997) *Högt & lågt. Smak och stil inom ungdomskulturen*. Umeå: Boréa.
- Bäckström, Åsa (2004) *Spår. Om brädsporkultur, informella lärprocesser och identitet*. Stockholm: HLS Förlag.
- Christensen, Olav (2001) *Absolutt Snowboard. Studier i sidelengs ungdomskulturer*. Historisk-filosofisk fakultet, Oslo universitet. (diss.).
- Dyer, Richard (1977) *Gays and film*. London: British Film Institute.
- Hall, Stuart (1997) "The spectacle of the 'other'", *Representation: Cultural representations and Signifying practices*. London: Sage.
- Pickering, Michael (2001) *Stereotyping. The politics of Representation*. Houndsmills, New York: Palgrave. Sid. xi.
- Thomas, William I. & Znaniecki, Florian (1927/1996) *The Polish peasant in Europe and America: a classic work in immigration history*. Urbana: University of Illinois Press.
- Ziehe, Thomas (1989) *Kulturanalyser. Ungdom, utbildning, modernitet*. Stockholm/Stehag: Symposion bokförlag.